

‘Het’ verleden bestaat niet

‘**W**ie deze dagen de krant openslaat, kan zich niet aan de indruk onttrekken dat de geschiedenis van Nederland in het verdomhoekje zit.’ Zo leidt emeritus hoogleraar Europese expansie en migratie Piet Emmer zijn boek in. Nederland zou vol staan met standbeelden van foute historische figuren en historische straatnamen moeten het ontgelden. ‘Met feiten en cijfers hebben deze debatten weinig van doen, wel met emoties,’ zo gaat de voormalige Leidse hoogleraar verder. Dat het regelmatig om zaken gaat waar Nederlanders voorheen juist trots op waren wordt ‘doelbewust verdrongen’, aldus Emmer.

Het zal niemand ontgaan zijn dat de auteur van het zowel gezaghebbende als geruchtmakende *De Nederlandse slavenhandel 1500-1850* sinds de publicatie van dit boek in 2000, keer op keer in het oog van de storm staat in discussies over Nederlands kolonialisme, de slavenhandel en slavernij. Direct na het uitkomen van het standaardwerk – wie zich met de Nederlandse slavenhandel bezighoudt kan niet om dit boek heen – werd het zowel geprezen als met bedenkingen ontvangen. Emmer ging en gaat tegen het politiek correcte denken in. ‘De toegevoegde waarde die de slavenhandel en de slavernij genereerden viel in het niet bij de toegevoegde waarde die de gewone economie (...) opleverde’ (p. 25-26) is een van de zaken die Emmer keer op keer vaststelt. Ook een zin als ‘hun (slaven, GJO) huisvesting en inkomen in natura en geld staken helemaal niet slecht af tegen de woon- en leefomstandigheden van de migranten uit Europa in het noorden van de VS, laat staan tegen de situatie van de arbeiders in Europa en Afrika uit die tijd’ (p. 61) brengt verontwaardiging teweeg.

In zijn conclusie wordt Emmer overholen sarcastisch wanneer

hij meldt dat ‘verre nakomelingen van de slaven’ alles wat maar fout kan gaan met de mens aan het slavernijverleden toeschrijven. ‘Bovendien geldt de slavernij voor hen als zo uitzonderlijk en zo inhumaan dat alleen de koning daar excuses voor kan aanbieden. Ook ligt het voor de hand om herstelbetalingen te doen, want zonder slavernij was Nederland natuurlijk nooit zo welvarend geworden’ (p. 138-139).

Dat slavenhandel en slavernij naar onze huidige maatstaven inhumaan zijn en dat er uitwassen zijn geweest, meldt Emmer regelmatig in de discussies die hij via kranten, in praatshows en in dit pamflet voert. Waar hij echter keer op keer terecht op wijst, is dat ‘geschiedenis een veranderlijk proces is, net als de morele weging ervan’ (p. 20). Emmer wijst – zonder het woord te noemen – op een kernbegrip van ons onderwijs, namelijk standplaatsgebondenheid. Wat wij onze leerlingen trachten te leren lijkt geen rol te spelen bij afstammelingen van slaven die zich benadeeld voelen. Zij ‘vragen niet om een afgewogen historisch oordeel, maar om een moreel appel, gelardeerd met horrorverhalen’ (p. 29). Het is niet meer dan logisch dat Emmer pleit voor handhaving van historische namen en standbeelden, eventueel voorzien van een genuanceerde tekst, ‘dan pas kan immers duidelijk worden dat in het verleden heel andere normen en waarden golden. Dan wordt iedere passant geconfronteerd met het feit dat “het” verleden niet bestaat’ (p. 29). Een conclusie die de historicus en geschiedenisdocent past. *Het zwart-witdenken voorbij* is een ‘bijdrage aan de discussie over kolonialisme, slavernij en migratie’, zoals de ondertitel van het boek luidt. Emmer reageert onder meer op Taco Dibbets (slavernij zit in ‘onze vezels’), Alex van Stipriaan (slavernij is ‘net zo belangrijk voor het onderwijs als de Holocaust’)

Het P.C. Emmer zwart-wit denken voorbij

*Een bijdrage aan
de discussie over
KOLONIALISME,
SLAVERNIJ EN
MIGRATIE*

WADAM

Het zwart-witdenken voorbij. Een bijdrage aan de discussie over kolonialisme, slavernij en migratie. P.C. Emmer (Nieuw Amsterdam, Amsterdam 2018), 158 blz., € 16,99

en natuurlijk op ‘journalist’ Ewald Vanvugt. Fijntjes wijst Emmer er op dat ‘die steeds hetzelfde boek publiceert’. Dat *Roofstaat*, *Zwartboek* en *Roofgoed* hun waarde hebben – Vanvugt legt de vinger op een aantal koloniale schanddaden – erkent Emmer, maar uiteindelijk worden de publicaties als eenzijdig, getuigend van een gebrek aan inzicht en als fabulerend van de hand gewezen. Het is logisch dat *Het zwart-witdenken voorbij* geen harde wetenschappelijke weerlegging is van de rijp en groene reacties die Emmer de afgelopen jaren in de pers is tegengekomen. Impliciet lijkt de boodschap: ‘Lees *De Nederlandse slavenhandel*.’ Wonderlijk wordt het pamflet wanneer Emmer op twee plekken aan ‘als-geschiedenis’ doet. Wat bewijst het antwoord ‘dat de wereld misschien minder ongelijk was geweest als de dekolonisatie later

was begonnen' (p. 43)? Waarom de vingeroefening wat als er een dikke tien miljoen Europeanen extra de Nieuwe Wereld hadden bevolkt? Welk bewijs is er voor het antwoord dat in Engeland de industriële revolutie hierdoor trager op gang is gekomen (p. 75-76)? *Het zwart-witdenken voorbij* is van alles, maar meer dan de flaptেকst beloofd: zonder emoties, met weging van de feiten. Daarvoor

benoemd Emmer te vaak zijn eigen argumenten als 'politiek incorrect'. Wanneer Emmer 'een poging doet' de onverschilligheid van Europeanen over de slavenhandel en slavernij te verklaren, schrijft hij: 'Uiteraard op het gevaar af daar weer voor verketterd te worden als de onvermoeibare verdediger van "de witte onschuld".' Zit de geschiedenis nu in 'een

verdomhoekje', zoals Emmer in de eerste regels van *Het zwart-witdenken voorbij* stelt? Ik denk dat het voorgaande bewijst dat dat allerminst het geval is. Waar geschiedschrijving 'omgaan met het verleden is', er nooit sprake kan zijn van 'de' geschiedenis, moet rumoer over geschiedschrijving alleen maar worden toegejuicht.

Ger Jan Onrust

Heeft Kleio Emmer ontraden?

Het was maar een bijzin naar aanleiding van een opmerking van Rijksmuseumdirecteur Taco Dibbets over ons Nederlandse slavernijverleden, maar het kreeg toch aandacht. Het 'geschiedenislerenblad *Kleio*' had, volgens Volkskrantredacteur en -columnist (en historicus) Martin Sommer, afgeraden om *De Nederlandse slavenhandel* van Piet Emmer te lezen. Volgens Sommer was dat omdat dat boek 'niet bijdroeg aan de erkenning van het slavernijverleden'. Sommer meldde niet waar en wanneer *Kleio* deze mening had gehad. Dit moest uitgezocht worden.

De mededeling dat *Kleio* het boek van Emmer afraadde, komt uit een artikel uit het *Reformatorisch Dagblad* uit 2003. Dit betreft een bespreking van de tweede editie van *De Nederlandse slavenhandel*. Het ontraden van Emmer had dus moeten plaatsvinden tussen het uitkomen van dit boek in 2000 en de melding in 2003.

Wat schreef *Kleio* tussen deze twee jaartallen? Het was Hans Moors die in het oktober/novembernummer van 2000 *De Nederlandse slavenhandel* besprak. Hij was zowel complimenteus als kritisch. 'Voor een "essayist" toont Emmer weinig invoelingsvermogen. Uiteindelijk lijdt zijn boek daaronder. Dat is jammer, want als historicus slaagt Emmer er namelijk in om het Nederlandse aandeel in de trans-Atlantische handel in slaven bevattelijk, prikkelend en vooral informatief te presenteren, zonder in een louter relaas van feitelijkheden te blijven steken.' Moors noemt het 'knap en inspirerend' en dat kan je toch moeilijk als afraden beschouwen. Zelfs dat Moors 'onbalans' constateert en stelt dat dit 'wrevel oproept' waar Emmer er volgens hem niet in is geslaagd om historische kennis in het maatschappelijk debat te brengen, is toch moeilijk als anti-reclame te lezen.

Mede door de discussie rond *De Nederlandse slavenhandel* was het juli/augustusnummer van *Kleio* in 2001 een themanummer over slavernij. In dit nummer wordt vier keer naar Emmer verwezen. In een interview met de huidige KITLV-directeur Gert Oostindie wordt Emmers boek twee keer genoemd, de tweede keer als aanrader voor verdere verdieping. Antropoloog Guno Jones geeft in zijn literatuurlijst het volgende commentaar: 'Deze studie draagt, volgens veel Afro-Surinaamse en andere Nederlanders, niet bij aan de erkenning van het slavernijverleden', en verwijst daarna naar een bespreking van Ewald Vanvugt in *Vrij Nederland*. Gezien de bewoordingen is dit waarschijnlijk de bron waar Sommer zijn column op stoelt, maar 'afraden' staat er niet. Vóór 2004 wordt Emmer nog twee keer genoemd in *Kleio*. Het Scheepvaartmuseum had in 2002 een kleine maar fraaie expositie over slavenhalers. Ik mocht daar naartoe en noemde symposiumdeelnemer Piet Emmer 'een bigshot'. Toch was ik ook kritisch, want in de bespreking van het bij de expositie uitgebrachte *Slaven en schepen* noemde ik 'het boek van Emmer te polemisch' en raadde ik eerder de catalogus aan voor de schoolbibliotheek dan andere publicaties. Heeft *Kleio* Piet Emmers *De Nederlandse slavenhandel* ontraden? Dat niet, maar erg enthousiast waren wij niet.

Ger Jan Onrust

